

REMZÎ BABA'NIN MECMÛ'A-İ EŞ'ÂR'INDA II. ABDÛLHAMÎD HAN ve DİĞERLERİ

Arif Edip AKSOY*

Öz

Eski Türk edebiyatı müellifleri olan divan şairleri, manzumelerini divan ismi verilen eserlerde toplamışlardır. Eserleri divan ve divançelere nispeten daha hacimsiz olan veya çeşitli sebeplerle şiirlerini bir araya getiremeyen divan şairlerinin manzumeleri genellikle dostları tarafından mecmû'a-i eş'âr ismi verilen eserlerde toplanmıştır. Bu çalışmada 1306/1889 yılında vefat eden Tebrizli Remzî Baba'nın 16 sayfa, 13 manzumeden oluşan, II. Abdülhamîd Han başta olmak üzere Osmanlı devlet ricali için yazılan manzumeleri muhtevî Mecmû'a-i Eş'âr'ının incelemesi yapılmış ve eserin transkripsiyonlu metni verilmeye çalışılmıştır. Remzî Baba'nın diğer eserleri olan Âyîne-i İbret, Hadikatü'l-uşşâk'tan ve dağınık halde bulunan diğer şiirlerinden de mümkün olduğunca örnekler verilerek müellifin edebî kişiliği ve manzumelerinin mahiyeti incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tebrizli Remzî Baba, Mecmû'a-i Eş'âr, Âyîne-i İbret, Hadikatü'l-uşşâk, II. Abdülhamîd Han.

ABDULHAMÎD HAN THE SECOND AND OTHERS IN REMZÎ BABA'S MECMÛ'A-I ES'ÂR

Abstract

Divan poets, who were authors of old Turkish literature, collected their poems in verse works called divan. The poems of divan poets, whose works are less voluminous compared to divan and divançes or who cannot bring together their poems for various reasons, are generally collected by their friends in works called mecmû'a-i eş'âr. In this study, it is written by Remzi Baba of Tabriz, who died in 1306/1889, with 16 pages and 13 poems.

* Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü. ORCID: 0000-0002-0939-4785

e-posta: arifedibaksoy@gmail.com

Geliş / Received: 5 Aralık / December 2020

Kabul / Accepted: 11 Aralık / December 2020

The Mecmû'a-i Eş'âr, which contains poems written for Ottoman dignitaries, especially Abdülhamîd Han the second, was examined and the transcription of the work was tried to be given. The literary personality of the author and the nature of his poems were tried to be examined by giving examples from other works of Remzi Baba, such as Âyîne-i 'İbret, Hadîkatü'l-uşşâk and other scattered poems.

Keywords: Tebrizli Remzî Baba, Mecmû'a-i Eş'âr, Âyîne-i 'İbret, Hadîkatü'l-uşşâk, Abdülhamîd Han The Second.

Giriş

19. yüzyılın başlarında Tebriz'de doğan ve 1306/1889 senesinde İstanbul'da vefat eden Şair Remzî Baba'nın biyografisi ve eserlerine dair *Sicill-i 'Osmânî* de çok kısıtlı bilgiler vardır (Mehmed Süreyyâ 1996: 1374). Onun ile ilgili geniş sayılabilecek malumat İbnü'l-Emîn Mahmud Kemal İnal'ın *Son Asır Türk Şâ'irleri*'nde mevcuttur (1970: 388-404). İnal'ın zikrettiği temel kaynaklar arasında 1314 yılında Tebriz'de -İnal'a göre Tahran- basılan *Dânişmendân-ı Âzerbaycân*'da (Terbiyet 1314: 161) Remzî Baba ile ilgili kısa fakat önemli bilgiler bulunmaktadır. İbnü'l-Emîn Mahmud Kemal İnal'ın zikrettiği kaynaklardan *Mecmû'a-i Mu'allim* üzerinde yapmış olduğumuz araştırmalarda Remzî hakkında herhangi bir bilgiye rastlayamadık (Çonoğlu 1995). Ahmed Râsim'in *Yenigün İstibdâd-ı Edebî*'de 13 Kanûn-ı Sâni 1336 tarihli bir makalesinde Remzî Baba ile ilgili bir yazısının olduğunu İnal (1401) nakletse de bu çalışmaya ve yine İnal'ın (1400) belirttiğine göre Mehmed Nûrî Şeydâ'nın *Malumat Gazetesi*'indeki "Şeyh Remzî Merhûm" isimli çalışmasına ulaşamadık. Bürhanüddin-i Belhî ve Ali Ekrem Bolayır ise İnal'ın Remzî Baba hakkında hususi bilgi aldığı kişilerdir.

Merhûm Hocam Prof. Dr. Mehmet Arslan'ın *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'ne (11.02.2015) yazmış olduğu "Remzî Baba" maddesinde ise *Sicill-i 'Osmânî* ve *Son Asır Türk Şâ'irleri*'nden faydalanılmıştır. Remzî'nin *Âyîne-i 'İbret*'i latin harflerine aktarılan ilk müstakil eseridir (Uz 2020). Diğer müstakil eserlerinden *Hadîkatü'l-uşşâk*'ın (1289/1872) incelemesi ve metni tarafımızdan hazırlanmış olup yayın aşamasındadır. Üçüncü müstakil eseri ise bu çalışmaya mevzubahis olan *Mecmua-i Eş'âr*'dır. *Döneminin Şâirlerinin Kaleminden Sultan İkinci Abdülhamid'e Medhiyeler* (Doğan 2018), adlı çalışma II. Abdülhamîd Han için yazılan methiyelerin bir arada bulunabileceği bir kaynaktır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde eserlerinden de yola çıkarak "Remzî Baba'nın Hayatı" incelenmiş ikinci bölümde "Remzî Baba'nın Eserleri ve Edebî Kişiliği" ortaya konulmuş, *Mecmua-i Eş'âr* içindeki Sultân II. Abdülhamîd Han için yazılan methiyelerin mahiyeti tespit

edilmeye çalışılmış üçüncü ve son bölümde ise Remzî Baba'nın *Mecmua-i Eş'âr*'ının transkripsiyonlu tam metni verilmeye gayret edilmiştir. "Mecmua" teriminin tanımı ve kapsamı üzerindeki geniş araştırmalara ve Sultân II. Abdülhamîd Han ile ilgili kapsamlı çalışmalara makalenin sınırlarını ve amacını aşacağı için yer verilmemiştir.

1. Remzî Baba'nın Hayatı

Remzî Baba (ö. 1306/1889), Tebrizlidir. Kaynaklarda uzun bir ömür sürdüğü belirtilse de tam doğum tarihi bilinmemektedir. 1306/1889 yılında 80 yaşını aşkınken vefat ettiği düşünülürse 1800'lü yılların başında doğmuş olduğu, takriben 1825'lerde İstanbul'a geldiği söylenebilir. Zamanının çoğunu seyahatle geçirmiş, gençliğinde Kaşgar taraflarında bulunmuş daha sonra İsfahan şehrine oradan Halh ve Sâ mân kasabalarına uğramıştır. Sâ mân'da beş parasız kaldığı vakit ricalden birine bir kaside sunarak bu kişinin iltifatına mazhar olmuştur. Tebriz'de biraz eğitim aldıktan sonra 20 yaşında İstanbul'a gelmiştir. Sağlam bir tahsilden ziyade büyük bir tecrübe sahibidir. Âzerbaycan Türkçesi ile şiirler yazdığı anlaşılan Remzî'nin Esbak Sisam Tahrirat Müdürü Kemalüddin Bey vb. kişilere hususi Farsça dersi verdiği, Farsça şiirler yazdığı da bilinmektedir. İstanbul'da kendini büsbütün işrete veren Remzî, müstakil bir iş ile meşgul olmayarak dostlarının yardımıyla geçinmiştir. Şairlerin toplanıp şiire ve sanata dair fikir alışverişinde buldukları Aksaray'da Şekerci Sokağı civarında bir odada ikamet ederdi. Bu odayı Arnavutluk Hanedanı'ndan Cafer Paşa onun için kiralamıştır. Remzî Baba, bir müddet bir han odasına yerleşmiş, bu han odasının iki yıl kirasını verememiş, eski Kadı Abdurrahman Efendi'nin Çerkes kölesine âşık olmuştur. Eski Kadı Abdurrahman Efendi iki yıllık kira borcunu ödeyerek Remzî'yi handan kovdurmuş, eşyasını sokağa attırmıştır. Remzî Baba'nın Kadı Abdurrahman Efendi'yi yediği hicviye onun en güzel eserleri arasında anılmaktadır (İnal 1970: 1398-1400). *Sicill-i 'Osmânî* de: "İranîdir, harabatî bir derviş olup 1306 Cemâziyelâhir'inde (Şubat 1889) vefât etti, şairdir" kaydı vardır (Mehmed Süreyyâ 1996: 1374).

İhtiyarlık dönemindeki dış görünüşü şu şekildedir: Hayli yaşlı, çökmüş, İran kıyafetlerinin eski parçaları ile başı ve sırtı örtülü, gözleri sönük, kalın kırçıl ve uzun kaşlara sahip, yüzü siyaha mail, dudakları belirsiz, sesi kısık ve pürüzlü, omuzları çökük ve öne meyyal. Kendisi bu görünüşünü ve çaresizlik içindeki halini şu dizelerle dile getirir:

[Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün]

Men direm nûkhet-i zülfün götüre bâd-ı sabâ

O gider başıma min türlü belâlar getirir

Remzî Baba, ihtiyarlık dönemindeyken Saraç Hanı sahibi Hacı Bey onun işlerine bakardı. Remzî için oda tutar, temizletir, dükkânında yedirir

içirir, sızarsa başının altına yastık koydurur, para verir, hasta olursa baktırır idi. Hacı Bey'in çabasıyla Remzî'nin mey, mahbub ve pir-i mugan hakkında söylemiş olduğu beyitler Saraç Hanı meyhanesinin duvarlarına çerçevelenerek asılmıştır. İbnü'l-Emin bu bilgileri Ahmed Rasim'den nakletmektedir (İnal 1970: 1401).

Bürhanüddin-i Belhî, onun “fakirülhal, hane-berduş, ayyaş, kalender meşreb, nadiregu bir şair” olduğunu ifade etmektedir. Remzî Baba, Bürhanüddin-i Belhî, Türkistanlı Abdülgaffar Hâmî-i Buhârî, Ali Rûhî Bey ile birlikte şairler, edipler meclisi tertip ederek şiir alış verişinde bulunurdu. Bürhanüddin-i Belhî, onun bedîhegu bir şair olduğunu ifade ederek şu beyti nakleder:

[Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün]

Ârifi ravza-i rıdvâna iletti¹ mey-i saf

Zâhidi cennet-i a‘lâdan irak etdi gurûr

(İnal 1970: 1402).

Remzî Baba'nın vefat tarihi bütün kaynaklarda 1306/1889 yılının Cemâziyelâhir'i olarak gösterilmekle birlikte vefat ettiği hastane ve gömüldüğü kabristan hakkında muhtelif rivayetler vardır. Nûrî Şeydâ'ya göre Tıbbiye Hastanesi'nde, dostlarından Mülkiye Tekâüd Sandığı Mazulin Kalemî Müdürü Sâfi Bey'e göre Yenibahçe'de Guraba Hastanesinde, Esbak Sisam Tahrirat Müdürü Kemalüddin Bey'e göre Gülhane Hastanesinde, 2 Muharrem 1314 tarihli *Resmî Gazete*'ye göre ise Mekteb-i Tıbbiye Hastanesinde vefat etmiştir. Sâfi Bey, Edirnekapı kabristanlığına, Bürhanüddin-i Belhî, Üsküdar'da Seyyid Ahmed Deresi'nde İranlılara mahsus kabristana defnedildiğini rivayet etmektedir.

Vefat sebebi olarak *Resimli Gazete*, alkole bağlı düşkünlüğü göstermekle birlikte Kemalüddin Bey, “Karakulak Hanı'nda hasta yattığını duyunca yanına gittim. Üstünü başını bit sarmıştı, oradan Gülhane Hastanesi'ne gönderdim, orada vefat etmiş.” demektedir (İnal 1970: 1398-1399).

Şair Deli Hikmet, Remzî Baba'nın mezar taşına yazılmak üzere şu kıtayı kaleme almıştır:

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Bir düşün ey zâir-i gâfil şu kabrin hâlini

Bir de altında yatan pîr-i belâ-perverdeyi

İhtiyârlık hastalık gurbetle yokluk birleşüp

Bogdular biçâre Remzî-i felâket-dideyi

¹ Bu kelime, alıntı yapılan kaynakta sehven “illeti” şeklinde yazılmıştır.

(İnal 1970: 1399).

Nûrî Şeydâ ise Remzî Baba'nın vefatına aşağıdaki tarihi düşürmüştür:

[Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ülün]

Bâşed o râ şeff'-i rahm-ı Rasûl

Reft Remzî zi-'aşk-ı ehl-i Betûl² 1306.

(İnal 1970: 140I).

Remzî Baba'nın *Mecmû'a-i Eş'âr*'ının başına da almış olduğu aşağıdaki beyti kendisine kitabe-i seng-i mezar olarak seçtiğini Ahmed Râsim bildirmektedir:

[Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün]

Benim mezârıma bakman hakâret ile ki ben

Eger çi mücrimem ammâ muhibb-i Mevlâ'yım

(Remzî 1306: 1; İnal 1970: 140I).

2. Remzî Baba'nın Eserleri ve Edebî Kişiliği

Tebrizli Remzî'nin şimdilik tespit edilebilen üç eseri vardır. Bunlar: 1289/1872'de basılan *Âyîne-i İbret*, yine aynı yıl tab' edilen *Hadîkatü'l-uşşâk* ve 1306/1889 senesinde basılan *Mecmû'a-i Eş'âr*'dır.

Tahran'da basılan Danişmendân-ı Âzerbaycân isimli Farsça eserde -eserin içindeki bazı örnekler Türkçedir- Remzî'nin Bâli'î, Âhî, Râcî, Şükûhî gibi şairlerle muasır olduğu, 1302 yılında Şükûhî ile yaptığı mülakatın onun divanında kaydedildiği bilgileri yer alır. Buradaki divan Şükûhî'ye ait olmalıdır (Terbiyet 1314: 161; İnal 1970: 1402). Remzî'nin yukarıda ifade edilen müstakil eserlerinin dışında kalan birçok şiirinin olduğu anlaşılmaktadır. Danişmendân-ı Âzerbaycân'da nakledildiğine göre bir gün Sultân Abdülmecîd Han -kaynağa göre Mecîd- bir yere yetişmeye çalışırken Remzî Baba onu görüp aşağıdaki rubâiyi okumuş:

[Mef'ülü Mefâ'ilün Mef'ülü Mefâ'ilün]

Ey pâdişehim bir dur dervîşi ferah-nâk et

Mir'ât-ı zamîrinden jeng-i kederi pâk et

² باشد او راشفیع رحم رسول
رفت رمزی ز عشق اهل بتول

Bir hafta senin harcın on yıl bene kâfidir

On yıl beni râhat kıl bir hafta sen imsâk et

Rubâî'yi duyan Sultân Abdülmecîd Han, Remzî'ye caize göndermiştir.

Nûrî Şeydâ, Remzî Baba'nın şiirlerinden bazılarını ve risale şeklinde basılan manzumelerini -bunların içinde yukarıda bahsedilen 3 eser de olmalıdır- *Malumat Gazetesî*'nde neşretmiştir. Nûrî Şeydâ, yayınladığı bu şiirlerde herhangi bir seçkiye gitmediğini eline geçen hangi şiir varsa onu yayınladığını ifade etmekle Remzî'nin birçok şiirinin çalındığını belirtmektedir (İnal 1970: 1401).

Nûrî Şeydâ'dan rivayet edildiğine göre Şeyh Remzî irticalen şiir inşa etme kabiliyetine sahip müstesna bir şairdir. Şehzadebaşı'nda Direklerarası'nda Çaycı Hacı Reşid'in dükkanında üç dört arkadaş otururken Nûrî-i Mahfi Bey irticalen şiir söylemenin muhal derecesinde zor olduğunu ifade ettikten sonra Muallim Nâcî'nin önce:

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Dîde en hayret-fezâ bir sûretin hayrânıdır

Sîne en şiddetli bir sevdânın âteşdânıdır

matla'ı ile başlayan gazelini; sonra:

[Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün]

Sînen zemîn-i 'aşk serim âsmânıdır

Âhım anın sehâbı sevâik feşânıdır

matla'lı gazelini okur. Bu iki gazeli dinleyen Şeyh Remzî o anda irticalen şu kıt'ayı söyler:

[Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün]

Ey mülûk-ı sühan'ın gevher-i tâcî Nâcî

Bezm-i ilm ü edebî nûr-ı sırâcî Nâcî

Gaybdan kutb-ı zamânı soruverdim nâ-gâh

Gûşıma hâtif-i gaybî dedi Nâcî Nâcî

Remzî, bu şiiri inşa ettiği vakitte Muallim Nâcî'yi henüz tanımamaktadır.

Nûrî Şeydâ, Remzî Baba'nın işretten bir türlü kendini alamadığını şiirlerinin ayak takımından kişiler tarafından gasp edildiğini ifade ile "âsârı, ömr-i güzesteşi gibi mağsub-ı dest-i nisyân olmuştur. Musanna tarihleri, müessir mersiyeleri, belîğ gazelleri ile kadim mekteb-i edebî bir muktedir şairi sayılır. Bazı eserlerinde memleketinin şivesine mahsus imalecikler bulunur fakat asla zihaf yoktur." demektedir. Vefatından sonra hayır sahibi

bir kimse divanını neşretmek istediye de Remzî Baba'nın şiirleri çevresindeki kişilerin elinde kaldığı için beş altı parça şiirden başkası bulunamamıştır. Ahmed Râsim ise “ekser neşaidi hezliyat ve müstehcenâta karin idi. ‘Şerabiye’ isimli kasidesi Muvassıtînin çok hoşuna giderdi” demektedir (İnal 1970: 1400-1401).

Her ne kadar Ahmed Râsim şiirlerinin çoğunun hezliyata ve müstehcenata yakın olduğunu söylese de *Âyîne-i İbret* (Uz 2020), *Hadikatü'l-uşşâk* ve *Mecmû'a-i Eş'âr*'ında bu türden beyitlere rastlamak pek mümkün değildir. Bu türden şiirlerinden bazılarını İbnü'l-Emin kaydetmiştir. Bunlardan biri handan kovulmasından sonra yazdığı, diğeri ise bir lokantada yediği kazın ücretini ödeyememesi üzerine söylediği hicviyedir:

1)[Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün]

Ey nefyeden meni şu muhakkar makâmdan

Bilmem sana çi sûd bu sevdâ-yı hâmdan

Handan meni salarsan eger taşra incimem

Şeytân çıkardı ceddimi Dârüsselâm'dan

Sen kâse-lîs-i bezm-geh-i amr ü zeydsin

Ben geçmişem muâşeret-i hâs u âmdan

Çok zâhid-i mürâîyi gördüm senin gibi

Kandîl sirkat eyledi Beytü'l-harâmdan

Hem-nâmın urdu Haydar'a mihrâb içinde tîg

Havfetmeden Hudâ vü Resûl'ü imâmdan

Açdan bayıldı bir gece iftâr vermedin

Şerm etmedin fazîlet-i mâh-ı sıyâmdan

Çerkes gulâm merkeze etsin şikâyeti

İsmetli hâce kande.....³ gulâmdan

³ Alıntılanan metinde bu şekilde bırakılmıştır.

2)[Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün]

Tuzladı aşcı dilile yüregim yâresini

Cigerim pâresi gel ver cigerin pâresini

Ben demem aşcıya bir şey dilerim Mevlâ’dan

Bat bazarında mezâd eyliye ızgâresini

İbnü’l-Emin Mahmud Kemal İnal: Manzumelerinin çoğunda İran şivesi görülmekte ise de Darüssaade Ağası Hafız Behram Ağa’nın medhine dair tanzim eylediği:

[Mef‘ülü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ülün]

Behrâm-ı felek görse bu Behrâm-ı zemîni

Dergâhınıñ ister ola derbân-ı kemîni

matla‘lı kasidesi, Nef‘î gibi şairlerin tavrına benziyor, demektedir. Bu beyit *Mecmû‘a-i Eş‘âr* içindeki 20 beyitlik bir kasideden intihap edilmiştir (Remzî 1306: 5; İnal 1970: 1399). İbnü’l-Emin, Remzî’nin manzumelerini hal ve mevki itibarıyla takdire şayan görür. “Şeyhuhet, illet, killet, zillet, gurbet ve işret” gibi herbiri şuuru karıştırıp bulandıran birçok sıkıntıya rağmen fikrine ve zihnine hakim olarak muntazam manzumeler meydana getirmesi Tebrizli Remzî’nin ne derece büyük bir şair olduğunu gösterir. Namık Kemal’in oğlu Ali Ekrem Bolayır aşağıdaki beyt için Tebrizli Remzî Baba’nın ayağının altını öpeceğini İbnü’l-Emin Mahmud Kemal İnal’a söylemiştir. Bahsi geçen beyit ve bu beytin *Mecmû‘a-i Eş‘âr* daki benzer şekli şöyledir:

[Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün]

Görince kâbız-ı ervâhı yâr ü yâverine

Gören bilir ki ne hasretle eylemişdi nigâh (Bahsi geçen

beyit)

[Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün]

Görince kâbız-ı ervâhı o garîb-i diyâr

Şolına şağına hasretle bir nigâh itdi (*Mecmû‘a-i*

Eş‘âr daki beyit)

(Remzî 1306: 14; İnal 1970: 1399).

Remzî’nin biri 9 beyitlik gazel diğeri 18 beyitlik mutavvel gazel olmak üzere iki gazeli *Son Asır Türk Şâ‘irleri*’nde kaydedilmiştir. 18 beyitlik mutavvel gazel Muallim Nâcî sayesinde unutulmaktan kurtulmuştur

denilebilir. Bu Muallim Nâcî'nin “Belîg-i şehîr eş-Şeyh Remzî Baba Efendi Hazretleri'nin Mecmû'a'mıza ihda buyurdıkları manzûme-i hakîmânedir” unvanıyla *Mecmû'a-i Mu'allim*'in kabına koyduğu manzumedir.⁴ Bazı beyitleri aşağıdaki gibidir:

[Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün]

1) *Bir zamân düşmüş idim dâmına bintü'l-'inebin*

Cân nisâr eyler idim nâmına bintü'l-'inebin

4) *Öyle aldanmış idim rengine kim almaz idim*

Gülşen-i külhan-ı hamâmına bintü'l-'inebin

8) *Ömrümün gülşenini eyledi târâc-ı hazân*

Bakınız keyfinin encâmına bintü'l-'inebin

12) *Sa'd fercâm isen et dîde-i 'ibretle nazar*

Nekbeti câmina fercâmına bintü'l-'inebin

18) *İster isen seni nefis etmiye igvâ zinhâr*

Kanma Remzî gibi ahkâmına bintü'l-'inebin

9 beyitlik diğer gazel ise şudur:

[Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün]

Zamîr-i gülde gülâb-ı ruhun nihân olalı

Yoruldu bülbül-i hoş-nagme tercemân olalı

Ne servdir kadın ey sîm-ten ki beslememiş

Bu i'tidâlde tûbâ cinân cinân olalı

Ne bâde hâhiş eder dil ne şerbet-i gül-kand

⁴ *Mecmû'a-i Mu'allim* üzerinde yapmış olduğumuz taramalarda maalesef Remzî Baba'nın bu gazeline ve Remzî hakkında herhangi bir bilgiye rastlayamadık. bk. Salim Çonoğlu, “Mecmû'a-i Mu'allim (Metin, Açıklamalar, Notlar)”, (Balıkesir Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1995).

Lebin müferrih-i yâkûti kût-ı cân olalı

Kaşın hamı gibi mihrâbı kible-i dil ü cân

Ne vakt gördü cedf kutb-ı âsmân olalı

Hadeng-i gamzene âmâc olundu levh-i zamîr

Yüzün gamıyla nigârâ kadim kemân olalı

Kenârım oldu sirişkimle kân-ı la'î-i akîk

Nazar-gehimden o genc-i nihân nihân olalı

Piyâle der ki harâbâtiyân-ı bâde-perest

Harâb-ı câm-ı mey olmuş mey-i mugân olalı

Nevâ-yı çeng ü neyi etmezem mecâl-i semâ'

Sürûr-ı bezmi gam u nâle vü figân olalı

Diyâr-ı yâri ferâmûş eyledim Remzî

Enîs-i hâtırım ol yâr-ı mihribân olalı

(İnal 1970:1403-1404).

2.1. Âyîne-i 'İbret:

Âyîne-i 'İbret 91 beyitten/12 sayfadan müteşekkildir ve kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Aruzun muzâri' bahrinin mef 'ûlü fâ'ilâtü mefâ 'îlü fâ'ilün vezniyle kaleme alınan eserin redifi "hevâsı var" uyağı ise -et'dir. *Âyîne-i 'İbret* tür itibarıyla pendnâme/nasihatnâme özelliği göstermektedir. 1289/1872 yılında basılan eserin birçok kütüphanede örneği bulunmaktadır. Öğretici/hikemî tarzda yazılan eser, peygamber hayatlarından, dört halifenin yaşamlarından ve ehl-i beytin çektiği meşakkatlerden de örnekler vererek dünya hayatındaki sıkıntılardan ve bunlara karşı sabırla yapılan mücadelelerden bahsetmektedir. Eser 2020 yılında bir inceleme ile birlikte latin harflerine aktarılmıştır (Uz 2020: 773-774).

[Mef 'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ 'îlü Fâ'ilün]

- 1) *Dünyâda herkesin ki riyâset hevâsı var*

Câh u celâl ü devlet ü şevket hevâsı var

- 31) *Âb ile imtizâc idemez âteş ey hakîm*
Zıddeyniñ ictimâ'a ne kudret hevâsı var
- 79) *Deryâda Yûnus'u ki idüp tu'me-i neheng*
Geh Nûh'a mevc-i âb ile vahşet hevâsı var
- 84) *Git Kerbelâ'ya seyr eyle kavm-i Yezîd'e gör*
Âl-i Resûl için ne haķâret hevâsı var
- 91) *İt muhtaşar bu kışşâ-i cân-sûzı "Remziyâ"*
Kim şerhinüñ muhıblere mişnet hevâsı var

2.2. Hadîkatü'l-'uşşâk

Mesnevî nazım şekliyle kaleme alınan matbu bir eser olan *Hadîkatü'l-'uşşâk*, aruzun hezec bahrinin mef'ûlü mefâ'ilün fe'ûlün vezniyle yazılmıştır. 12 sayfalık *Âyîne-i İbret* ve 16 sayfalık *Mecmû'a-i Eş'âr* ile kıyaslandığında 24 sayfalık hacmi ile Remzî'nin eldeki en uzun eseridir, denilebilir. Eserin ilk sayfasında 21, son sayfasında 13, tam olan her sayfada 27 beyit bulunmaktadır. Dolayısıyla eser 601 beyitten müteşekkildir. *Hadîkatü'l-'uşşâk*, "Âşıkların Bahçesi" anlamını taşımakla birlikte Fuzûlî'nin *Hadîkatü's-su'adâ* isimli eserinin adını çağrıştırmaktadır. Kısa bir tevhid ile başlayan eser, kısa bir peygamber övgüsünden sonra 2. sayfadan itibaren Hazret-i Hasan ve Hazret-i Hüseyin'in çocukluk ve eğitim hayatını anlatmaya başlar. Eserin müspet kahramanları Hazret-i Ali'nin iki oğlu Hazret-i Hasan ve Hazret-i Hüseyin iken menfi kahramanları Tâl ve Şem'ûn gibi kişilerdir. Hazret-i Hasan ve Hazret-i Hüseyin çocukluk döneminde öğretmenlerine hediye götürmek isterler. Kureş'in bütün çocukları muallimlerine altın ve gümüş gibi armağanlar götürür. Hazret-i Hasan ve Hazret-i Hüseyin'in böyle kıymetli hediyeleri yoktur, bu türden değerli hediye arayışı içinde olan iki kardeş müşrik Tâl ve adamlarının tuzağına düşerler. Eser Hazret-i Muhammed, Hazret-i Ali, Hazret-i Fâtıma ve köleleri Kanber'in; Hazret-i Hasan ve Hazret-i Hüseyin'i kurtarmak için Tâl'e karşı verdikleri mücadeleyi konu edinir.

Hadîkatü'l-'uşşâk'ın Kerbelâ olayı ile alakası bulunmamaktadır zira eser Hazret-i Hasan ve Hazret-i Hüseyin'in çocukluk dönemlerini ilköğretim çağlarını konu etmektedir. Bu dönemde Hazret-i Muhammed, Hazret-i Ali,

Hazret-i Fâtıma'nın üçü de hayattadır. Eser konusu itibarıyla bu yönü ile bir orijinallik taşımaktadır, denilebilir.

Var eyledi yokdan ins ü cānı
Halk itdi zemīn ü āsmānı (s. 2)

Ol dürr-i yetīm-i baħr-ı sermed
Şāhinşeh-i enbiyā Muħammed (s.2)

Kim iki nihāl-i bāğ-ı cennet
Gül-deste-i büstān-ı rahmet (s.2)

Tıfl iken ol iki nāz-perver
Mektebde okudılar beraber (s.3)

Mektebde bu gün edibe şıbyān
Bezl eylediler zer-i ferāvān (s. 4)

Cüz-Ķanber ü Zü'l-fiķār u Düldül
Yoķ māmelekim meger tevekkül (s. 4)

Herkes viriyor mu'allime zer
Biz Düldül ü Zü'l-fiķār u Ķanber (s.5)

Sen rāzı mısın ki bu hikāyet
Olsun bize māye-i haķāret (s.6)

Çün Tāl-i la'īn-i küfr-i bünyād
Ol vādiyi gördi gülşen-ābād (s. 7)

Allāh'a 'adüv Rasül'e řāğī
Dünyā'ya mutī' ü dīne bāğī (s. 8)

Şem'ün ile güftgü iderler

Bir vâsıta cüstcû iderler (s. 9)

Ol gürk-i gâzâl-çeşm-i hûn-ḥvâr

Ḳoydı iki Yûsuf'ı dil-efkâr (s.10)

Ol iki kebûter-i cinâne

Geh âb virirdi gâh dâne (s.11)

Sen gâfil uyan bu mestlikden

El çek bu şanem-perestlikden (s.12)

Aşhâb-ı peyember açdılar baş

Dâmenlere gözden aḳdı ḳan yaş (s. 13)

Derbânları elde dürbîni

Beklerdiler 'arşdan zemîni (s. 14)

Tevbe idiñiz günâhıñızdan

'Âr idiñiz iştibâhıñızdan (s. 15)

Ger ister isen kemâl-i tevfiḳ

Gel Lât u Menât'ı eyle taşdıḳ (s.16)

El-ḳışşa o Ṭâl-i bî-ḥamiyyet

Ḳaydar'dan işitmedi naşîḥat (s.17)

Ol Ṭâl-i siyeh-dil ü siyeh-kâr

Ġaflet uyḳusından oldu bî-dâr (s. 18)

Gel derdine miḥnet itme efzûn

'Aḳlın başa topla olma mecnûn (s. 19)

Derbâne buyurdı Tâl-i merdûd
Ķal'a Ķapusını itdi mesdûd (s.20)

Īmân idelim bu Őehsüvâre
Belki idelim bu derde çâre (s. 21)

Peyĝamberiñ oldı Ķalbi mesrûr
Evlâdınıñ oldı çeŐmi pür-nûr (s. 22)

Emr eyledi Ħaydar'a peyember
K'ey sâķi-i selsebîl ü KevŐer (s. 23)

Eymen ile Remzî'yi cezâdan
Dûr eyleme Āl-i MuŐtafâ'dan (s. 24)

2.3. Mecmû'a-i EŐ'âr

1306/1889'de tab edilen *Mecmû'a-i EŐ'âr*, Tebrizli Remzî Baba'nın en son basılan eseridir. Remzî Baba'nın 1306/1889 yılının Cemâziyelâhir'inde (Şubat) vefat ettiĝi düşünülürse eserin müellifin vefatından birkaç ay sonra basıldıĝı anlaşılır. 16 sayfadan oluşan *Mecmû'a-i EŐ'âr*'da kaside Şeklinde birer naat ve methiye, kıt'a-i kebîre Şeklinde 7 tarih manzumesi, kaside Şeklinde 4 tarih manzumesi olmak üzere toplam 13 manzume bulunmaktadır. Naat ve methiye hariç tutulduĝunda *Mecmû'a-i EŐ'âr*'a "tarih manzumelerinden müteŐekkil mecmua" denilebilir.

İlk manzume Hazret-i Muhammed için yazılmış bir naat, ikinci ve üçüncü manzumeler II. Abdülhamîd Han için yazılmış "sâl-i hümâyûn" tarihleri, 4. manzume Behrâm Aĝa hakkında yazılmış bir kasidedir. Bu kaside İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal tarafından Nef'î'nin edâsına benzetilmiŐtir (İnal 1970: 1399). Remzî, *Mecmû'a-i EŐ'âr* içindeki 5 Farsça beytin tamamını bu kasidenin sonunda söylemiştir.

BeŐinci manzume ile on üçüncü manzume arası tarih manzumeleridir. Bunlardan 5. manzume Mîr Abdî'nin kızı Medîha'nın 13. manzume ise oĝlu Visâlü'd-dîn'in doĝumu için, 6. manzume Mîr Kâzım'ın kızı Zeyneb'in tevellüdü için, 7 numaralı manzume Mustafa Nûrî Bey ile eŐi Fâtıma Safvet Hanım'ın oĝulları Süfyân'ın vilâdeti; 8. manzume Mustafa Bey ile Melek Hanım'ın oĝulları Ahmed Kemâl Bey'in doĝumu; 10

numaralı tarih Fazlı Paşa'nın oğlu Muhammed Ali'nin viladeti için kaleme alınmıştır.

9 numaralı tarih Adviye'nin vefatı, 11 numaralı tarih Muhammed Ali'den sonra ölen Hacı Hüseyin'in vefatı için tahrir edilmiştir. Ali Ekrem Bolayır bu manzumenin 8. beyiti için “Eğer görseydim Remzî Baba'nın ayağının altını öperdim.” demiştir (İnal 1970: 1399). 12 numaralı tarih 24 yaşında veremden ölen Muhammed Nûrî'nin vefatı için yazılmıştır.

1306/1889 yılında vefat eden Tebrizli Remzî Baba'nın vefatından bir yıl önce 1305/1888 senesinde Sultân II. Abdülhamîd Han için “sal-i hümâyûn târîhi” ve Mîr Abdî'nin oğlunun doğumu için “vilâdet târîhi” yazması, onun bu yazdığı manzumelerden kazandığı bahşişler ile hayatını idame ettirdiği izlenimi vermektedir. Nitekim yazdığı bir rubâî ile Sultan Abdülmecîd'den ve Sâ mân şehrinde yazdığı bir kaside ile ricâlden bahşişler aldığı bilinmektedir. Sultan II. Abdülhamîd Han için yazdığı her iki “Sâl-i Hümâyûn Târîhi”inde de aynı gayeyi taşıdığı düşünülse de bu manzumeler estetik açıdan kıymetli eserlerdir. Remzî Baba, bu manzûmelerinden birinde “Sultan II. Abdülhamîd Han döneminde keklığın şahinden güvercinin de doğandan korkmadığını bunun Sultan II. Abdülhamîd Han'ın cihanı muntazam şekilde idare etmesi sebebiyle olduğunu ifade eder:

Kebk şâhinden hirâs itmez kebûter bâzdan

Veh ne hoş itmiş cihânı muntazam Sulţân Hamîd (T3/3).

Aynı şekilde geriye kalan 9 tarih manzumesinden 6'sının vilâdet konulu yazılmış olması maişetini dostlarının yardımı ve aldığı bahşişlerle geçiren şairin bu “vilâdet târîhleri”nden de maddî bir beklenti içerisinde olduğu izlenimini vermektedir. Remzî Baba, her ne kadar geçim sıkıntısı ve fakirlik içerisinde olsa da yazmış olduğu manzumelerde “bahşiş” konusunu çağrıştıran kelimeleri fazla tercih etmez ve o minval üzere cümleler kurmaz. Belirli bir konu etrafında tahrir edilen gerek viladet gerekse vefat tarihlerinde yeknesaklığa ve kuruluğa düşmez. Manzumelerini zaman zaman yeryüzündeki çiçeklerle yer yer gökyüzündeki seyyarelerle süsler:

Zemîn-i bâğ u râğda kudûm-ı nev-bahârdan

Açıldı verd-i nesteren saçıldı berg-i yâsemîn (T5/2).

Hıfz için haşmindan ol meh-pâreyi Behrâm-ı çarh

Yağdırır her dem kemân-ı kâvsden tîr-i şihâb (T6/7).

Remzî Baba, yazmış olduğu hemen hemen bütün viladet tarihleri ve kasidelerde gök cisimlerini sıklıkla kullanır. Bu seyyareleri zikretmekle doğan çocuğun -eski gök bilim inanışına da uygun olarak- kutluluğunu ve mübarekliğini ifade eder. Bu durum Remzî Baba'nın eski şiiri ve geleneği ne derece iyi bildiğini de gösterir:

*Gökde Nâhîd kırup bezmiñe 'îş ü neşâf
Çıkdı nühüm felege gûlgûle-i çeng ü çeğân (T7/10).*

*Reşkinden oldı mihr-i felek tîre çün seḫâb
Görcek⁵ o şûḫ-dîdeniñ ebrû hilâlini (T8/2).*

*Felekde Zühre gelüp vecde kırdı bezm-i neşâf
Oturdu ḫayl-i melek 'îş ü nûşa şaf-der-şaf (T10/4).*

*Felekde Zühre ol mâh-ı neviñ tebşîr-i milâdın⁶
Sürûd-ı meclis-i kerrûbiyân u kıdsiyân itdi (T13/7).*

Remzî Baba, viladet tarihlerinin aksine vefat tarihlerinde gök cisimlerinden sadece feleği onu da hilebaz oluşu yönü ile kullanır. Vefat tarihlerinde önemli ayrılık hikayelerine telmihler yapar. Bu manzumelerde doğal olarak tercih edilen kelimeler ayrılık, acı, hüzn, cennet, ölüm meleği gibi sözcüklerdir:

*Git Ḥazret-i Ya'kûb'a dî Ken'an'da şabâ kim
'Adviye baña 'âlemi beytü'l-ḫazen itdi (T9/6).*

*Anı getürdi vaḫandan Selânik'e bi-mişl
Selânik'i meh-i Ken'an'a ḫa'r-ı çâh itdi (T11/3).*

Mezârı taşna târiḫ-i vefâtın⁷ yazdı Remzî kim

⁵ Bu kelime, vezin gereği ve makaledeki diğer "görcek" sözcüğüyle uyum içinde olması için "göricek" yerine "görcek" şeklinde okunmuş, şairin tercihi korunmuştur.

⁶ Kelime, metinde "milâdîñ" şeklinde yazılmıştır.

Muhammed Nûri itdi kaşr-ı huldî⁸ cāvidān-mesken (T12/8).

2.3.1. Remzî Baba'nın Mecmû'a-i Eş'âr'ında II. Abdülhamîd Han

Osmanlı tarihinin en fazla tartışılan padişahları arasında yer alan Sultân İkinci Abdülhamîd Han, 1842 senesinde dünyaya geldi. İyi bir eğitim aldı, Arapça, Farsça ve Fransızca bilmekteydi. Amcası Sultân Abdülazîz'in saltanatında üstübeç madeni işletti, koyun otlattı ve borsa faaliyetlerinde bulundu. Tahta çıktığı vakit mal varlığının 100.000 altını aşığı söylenir. Amcası Sultân Abdülazîz'e Mısır ve Avrupa seyahatlerinde eşlik etti. 31 Ağustos 1876 Perşembe günü 27. Osmanlı İslâm Halifesi ve 34. Osmanlı padişahı olarak tahta çıktı. 23 Aralık 1876'da Kânûn-ı Esâsî'yi ilan etti. 19 Mart 1877'de İlk Türk meclisi olan Meclis-i Mebûsân'ı açtı. 1877-1878 Osmanlı Rus Harbi bu döneme rastlar. Bu muharebenin ardından Osmanlı Devleti Ayastefanos Antlaşması ile çok büyük toprak kaybına maruz kalmıştır. Kıbrıs'ın idaresinin İngiltere'ye bırakılması da Sultân II. Abdülhamîd'in saltanatının ilk iki yılı içinde olmuştur. 1881'de Fransa Tunus'u ertesi sene İngiltere Mısır'ı işgal etti. Kânûn-ı Esâsî'den ve Meclis-i Mebûsân'dan umduğunu bulamayan Osmanlı'nın son büyük imparatoru II. Abdülhamîd muhafazakâr devlet adamları olan Gazi Osman Paşa, Cevdet Paşa gibi isimlerin yardımıyla idareyi tekeline almaya başlamıştır. 1878 senesinde yaşamış olduğu Ali Suavî ekibinin içinde bulunduğu I. Çırağan ve ardından II. Çırağan baskınlarını yaşaması yönetimi kendi elinde toplamasında önemli etken oldu. "Duyûn-ı Umûmî"nin kurulması onun dönemine rastlar. Döneminde Pekin'de bir İslâm üniversitesi açıldı. İmparatorluk kütüphaneleri içindeki kitapların sayısını tespit eden ilk katalog çalışması onun devrinde yapıldı. Rüştiyeden itibaren yabancı dil öğrenimi zorunlu hâle geldi. İlk mektepler köylere kadar götürüldü. Darülmuallimat, kız sanayi mektepleri, dilsiz ve a'mâ mektepleri, fen-edebiyât fakültelerinden oluşan darülfünun kuruldu. Sultân Hamîd, Azerbaycan'da Türkçe'yi eğitim dili olma noktasında yasaklayan İran şahı ile irtibat kurarak Türkçe'nin yeniden eğitim dili olmasını sağladı. Peşte'de toplanan "Turan Kongresi"ne temsilci gönderdi. 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyeti ilan etti. 31 Mart Vakası'nın ardından 27 Nisan 1909 günü saltanattan hal edildi. Hal fetvasının ilk müsveddesi "Sarıklı Mebus"lardan Elmalılı Hamdi Yazır tarafından yazıldı. Ermeni Aram, Drac Mebusu Arnavut Esad Toptanî, Selanik Mebusu Yahudi Karasu ve Laz Arif Hikmet hal kararını padişaha tebliğ etti. Sürüldüğü Selanik'ten 1 Kasım 1912'de getirilerek Beylerbeyi Sarayı'na yerleştirildi. 10 Şubat 1918 günü vefat eden Sultan II. Abdülhamîd'in cenazesi II. Mahmûd Türbesi'ne defnedildi.

⁷ Kelime, metinde "vefâtuñ" şeklinde yazılmıştır.

⁸ "Hı" harfiyle yazılması gereken bu kelime, metinde "ha" harfiyle yazılmıştır.

Sultân ikinci Abdülhamîd'in otuz üç senelik saltanatında imzaladığı ölüm fermanı birkaç adedi geçmez. Yurt dışına kaçan veya sürgüne gönderdiği muhaliflerine dahi maaş bağlattığı belirtilmektedir. Saltanatı döneminde onun aleyhinde bulunan pek çok münevver padişahlığından sonra lehinde yazılar yazmıştır. Devrinde sansür uygulamış olmasına rağmen yayın faaliyetlerinde büyük bir artış görülmüştür. (Küçük 1988: 216-224).

Ataları şiirle yoğun bir şekilde meşgul olan Sultân İkinci Abdülhamîd Han'ın bir divanı veya mecmua-i eşarı bulunmamaktadır. Gençliğinde hocası hakkında yazmış olduğu bir dörtlük şu şekildedir:

[Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün]

Haber-i inhirâf-ı tâb-ı şerîf

Oldu gâyet teessüre bâdî

Hak vire âfiyetle ömr-i dirâz

Bâkemâl-i meserret-i şâdî

(Doğan 2018: 12).

Sultân İkinci Abdülhamîd Han hakkında altmış dört farklı şair, altmış yedi farklı methiye kaleme almıştır. Bu şairlerden birçoğu Sultân Hamîd'i hiç görmemişlerdir ve İstanbul'dan da çok uzakta yaşamaktadırlar. Dolayısı ile Sultân Hamîd hakkında yazılan bu övgü şiirlerinin birçoğu caize ve bahşîş kaygısı gütmemektedir (Doğan 2018: 12, 137). Onun hakkında cülûsiyye yazan kadın şairlerin sayısı ise on ikidir (Çakır 2019: 80). Sultân II. Abdülhamîd ile ilgili methiye yazarlardan en ilgi çekici isim Tevfik Fikret olmalıdır (Doğan 2018: 438-440).

Dinî olaylar dışında Osmanlılarda yıldönümü kutlamaları yapıldığı pek görülmemektedir. Bununla beraber Sultan II. Abdülhamîd'in hem doğum gününe hem de tahta çıkış yıl dönümüne önem verdiği görülmektedir. Bu iki önemli günde mâbeyne çıkan padişah devlet ricalinin, elçilerin ve harem halkının tebriklerini kabul etmiştir. Saray kapısına "Padişahım Çok Yaşa" yazıları asılır, etraf fenerlerle bayraklarla süslenirdi. Bu günlerde büyük ziyafetler verilirdi (Özcan 1993: 113).

Tebrizli Remzi Baba'nın Sultân Abdülhamîd Han'ın cülusunun 1298/1881 ve 1305/1888 yıllarına ait yıl dönümleri için kaleme aldığı iki adet "Sâl-i Hümayûn Târîhi" bulunmaktadır. Her iki manzume de kıt'a-i kebîre şeklinde yazılmıştır. Birinci manzumenin kafiyesi "-em" iken ikinci manzumenin kafiyesi "-em" redifi Sultân Hamîd'dir. Her iki kıt'a-i kebîre de aruzun remel bahrinin fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün vezniyle tahrir edilmiştir. 1305/1888 senesinde Sultân Abdülhamîd'in tahta çıkışının yıl dönümü için yazılan manzumede hükümdar şu şekilde tasvir edilmiştir: (Sultân Hamîd), ülkeyi süsleyen padişah, mübarek, şanlı hükümdar, milletin ve ülkenin adaletli yöneticisi, insaflı ve himmeti yüce hâkimdir (B1). O şeref

ve temizliğin göğü, temkin ve vakarın dağıdır. Hikmetlerin ve sırların madeni, cömertliğin ve ihsanın menbaıdır (B2). Sultan oğlu Sultan Hazret-i Abdülhamîd gibi muhterem bir zat dünyaya gelmemiştir (B3). Saltanat isimli devlet ağacı onun muhteşem ve yüce zatı gibi bir meyve daha vermemiştir (B4). O öyle şahlar şahı bir gazidir ki onun himmetinin uğuru, ülkenin her parçasına her zaman süs ve parlaklık vermektedir (B5). O gerçekleri bilen ve isabetli karar veren hükümdar, Osmanlı mülkünü baştanbaşa ilim kaynağı yaptı ve her evi bir mektebe çevirdi (B6). Gönlü adaletle dolu o yüce padişahın idaresi altında bulunan hiçbir ceylan çölde hiçbir arslandan korkmaz (B7). Ey felek mekânı, melek kölesi, ay ve güneş tacı olan tatlı suretli, kutlu büyük hükümdar (B8). Remzî, gece gündüz yüce yaratıcının kapısında arş, ferş, kürsi, levha ve kalemi vesile ederek senin için dua eder (B9). Senin temiz ve mutlu gönül aynana gam toprağı ve hüznün pası erişmesin (B10). Ey İskender kölesi ve Dara da hizmetçisi olan şahlar şahı gönül mutluluğuyla bunun gibi çok padişahlık yıl dönümü gör (B11). Bu tarih için ikizler burcu tacını fırlattı, ey merhamet ve şefkatli kişi padişahlık yıl dönümün kutlu olsun 1305/1888 (B12).

Bu “Sâl-i Hümâyûn Târîhi”nden yedi yıl önce 1298/1881 senesinde de Remzî Baba'nın Sultân Abdülhamîd Han'ın cülusunun yıl dönümü için bir methiye yazdığını bilmekteyiz fakat bu culûsiyyeleri neden yedi yıl arayla yazdığı konusunda şimdilik bir fikir sahibi değiliz. Yukarıda da ifade edildiği üzere Remzî Baba'nın dağınık şiirleri arasında başka “Sâl-i Hümâyûn Târîhi” bulunabilir. Nitekim onun Sultân Abdülmecîd'e sunmak üzere yazdığı rubai *Dânişmendân-ı Âzerbaycân* isimli eserde kaydedilmişti. Remzî Baba'nın “Sultân Hamîd” redifli yıl dönümü tebriği şöyledir: Saltanat burcunun ayı, merhamet göğünün güneşi, dünya hizmetçisi, yıldız askeri olan Sultân Hamîd (B1). Dinin koruyucusu olan, milletin ve memleketin adaletli padişahı, Allah'ın gölgesi, yaratılmışların yardımcısı, ümmetlerin kurtarıcısı Sultân Hamîd (B2). Keklik şahinden güvercin de doğandan korkmaz, cihanı ne kadar da düzenli kılmış Sultân Hamîd (B3). Hâtem-i Tâî'nin kıssası yeryüzünde görünmez olur, eger cömertlik için elini açsa Sultân Hamîd (B4). Yeni ay gemisini ve gök kubbeyi nimetine gark eyledi Sultân Hamîd (B5). Servi boy, fesleğen sakal ve yaban gülü yanak ile Osmanlı ülkesini İrem isimli gül bahçesine çevirdi Sultân Hamîd (B6). Güneş ve ay gökte cilveleşir, kalbinin aynası keder pası görmesin Sultân Hamîd (B7). Her an, her saat ve her gün ömrün, tahtın, mülkün, malın ziyadeleşsin Sultân Hamîd (B8). Remzî, senin tahta çıkışının yıl dönümünü mücevher ile yazdı, Ey Rabb'im (Remzî'nin) üstünden gölgesini eksik etmesin Sultân Hamîd (B9). Yıl dönümünüz kutlu, ayınız ve gününüz uğurlu olsun. Dara makamı Key hizmetçili Sultân Hamîd (B10) 1298/1881.

3. Mecmû'a-i Eş'âr

[1]

[Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün]

Benim mezārıma bakmañ haķāret ile ki ben

Eger çi mücrimem ammā muħıbb-i Mevlā'yım

Mü'ellifı Merhūm Şeyħ Remzı, Nāşiri Meħmed 'Alı. Ma'ārif Nezāret-i Celılesi'niñ ruħsat-nāmesiyle tab' olunmuşdur.

Dersa'adet. Maħmūd Beg maḥba'ası, Bāb-ı 'Alı civārında Ebu's-su'ūd Cāddesinde Numero 72. [Sene] 1306/[1889].

[2] **Mecmū'a-i Eş'ār**

[1] **Na't-i Rasūl-i 'Abd Es-selātü ve's-selām**

[Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün]

Esdı cennetden meger dūnyāya bir hoş-bū nesīm

Kim şabā oldı revān-baħş u hevā 'anber-şemīm

Yā nişār itdi felek 'ıkd-ı Şüreyyāsın⁹ yere

Kim yer oldı cilve-gāh-ı nūr çün Tūr-ı Kelīm

Yā meger deryā-yı rahmet urdı mevc-i dūr-feşān

Kim çıkardı sāhil-i maķşūda bir dūr-i yetīm

Öyle bir dūr kim aña naķd-i revān olmaz behā

Müşterıdır ol düre zāt-ı Hudāvend-i Kerīm

Gülbin-i bāğ-ı risālet Aħmed-i muħtār kim

İtdi mevlüdi cihānı reşk-i cennātü'n-na'ım

Oldı yümn-i maķdeminden ḫāķ-ı kistrā münkesir

Hem dü engüşt-i hilālinden meh-i gerdün dü nım

⁹ Metinde ñ ile yazılan kelime, n ile okunmuştur.

‘Ârife her bir kelâmı bir kitâb-ı müsteţâb
Sâlike şer‘-i şerîfî şâhrâh-ı müstaķîm

Şâfî‘-i rûz-ı cezâdır kâsım-ı nâr u cinân
Maĥzen-ı cûd u ‘aţâdır ma‘den-ı luţf-ı ‘amîm

[3] Kim ki ol peygâmbere dünyâda itmiş ittibâ‘
‘Âlem-ı ‘uķbâda görmez sûziş-ı nâr-ı caĥîm

Ey gönül dest tevellâ dâmeninden çekme kim
İtdi iblîsi teberrâ der-geh-ı Haķ ‘dan racîm

[2] Sâl-i Hümâyün Târîĥi

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Şehriyâr-ı mülket-ârâ ĥusrev-ı ferĥunde-fer
Dâd-ĥvâh-ı mülk ü millet dâver-ı vâlâ-himem

‘Âsmân-ı ‘izz ü ‘işmet kûh-ı temkîn ü vaķâr
Ma‘den-ı esrâr u ĥikmet menba‘-ı cûd u kerem

Ya‘ni Sulţân ibni Sulţân Ĥazret-ı ‘Abdü’l-ĥamîd
Kim cihâna gelmemiş bir öyle zât-ı muĥterem

Virmemişdir bir şemer devlet-nihâl-ı salţanat
Zât-ı vâlâsı gibi şevket-medâr-ı muĥteşem

Öyle bir şâhinşeh-ı gâzî ki yümn-ı himmeti
Zîb ü fer virmekdedir evzâ‘-ı mülke dem-be-dem

İtdi mülk-ı Rûm ‘ı ol rûşen zamîr ü nîk-rây

Ser-te-ser kenzü'l-‘ulüm u der-be-der dārü'l-ḥikem

Ey zihî kîsrâ-yı ‘âdil-dil ki nazmından anıñ

Eylemez âhû-yı vahşî şîrden şahrâda rem

Ey felek-câh u melek-çâker meh-i ḥurşîd-tâc

Husrev-i Şîrîn şemâyil dâver-i ferḥünde dem

[4]

Rûz u şeb Remzî ider dergâh-ı Bârî'den niyâz

Kim bi-ḥaḫḫın ‘arş u ferş ü kürsi vü levḥ ü kalem

Yetmeye mir’ât-ı şâf-ı ḥâḫır-ı mesrûrına

Gerdîş-i eyyâmdan jeng-i melâl ü gerd-i ğam

Böyle çok sâl-i hümâyûn-fâl gör bâ-kâm-ı dil

Ey şehinşâh-ı Sikender-çâker ü Dârâ-ḥadem

İtdi bu târîḫe cevzâ-yı felek tâcın¹⁰ nişâr

Sa’d ola bu yıl saña ey müşfik-i re’fet-şiyem

1305/[1888].

[3] Diğer târîḫ-i sâl-i hümâyûn

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Mâh-ı burc-ı salṭanat mihr-i sipihr-i merḥamet

Şâh-ı encüm-leşker ü gerdün-ḥadem Sulṭân Ḥamîd

Dâd-ḫvâh-ı mülk ü millet pâdişâh-ı dîn-penâh

¹⁰ Tâcın kelimesi metinde “tâciñ” şeklinde yazılmıştır.

Zill-i Hağ 'avnü'l-verâ gavşü'l-ümem Sulţân Hamîd

Kebk şâhinden hirâs itmez kebüter bâzdan

Veh ne hoş itmiş cihânı muntazam Sulţân Hamîd

Kışsa-i Hâtem olur saţh-ı zemînden nâ-bedîd

Açsa ger ihsân için dest-i kerem Sulţân Hamîd

Keşti-i mâh-ı nevi deryâ-yı çarh-ı aştarı

Eyledi müstağrak-ı nâz u ni'am Sulţân Hamîd

Kadd-i serv ü hatt-ı reyhân u ruḥ-ı nesrîn ile

İtdi mülk-i Rûm'ı gülzâr-ı İrem Sulţân Hamîd

[5] *Tâ felekde cilve eyler âftâb u mâhtâb*

Görmeye mir'ât-ı kalbiñ jeng-i gam Sulţân Hamîd

'Ömr ü taht u tâc mülk ü mâl ki olsun mezîd

Gün-be-gün sâ'at-be-sâ'at dem-be-dem Sulţân Hamîd

Yazdı Remzî gevher ile sâl-i nev târiḥini

İtmeye yâ Rab başından sâye kem Sulţân Hamîd

Sâliñiz olsun hümâyün mâhıñiz fîrûz-rûz

Ḥüsrev-i Dârâ-makâm u Key-ḥaşem Sulţân Hamîd

1298/[1881].

[4]

[Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün]

Behrâm-ı felek görse bu Behrâm-ı zemîni

Dergāhınıñ ister ola derbān-ı kemīni

Bir Āşaf-ı Çemşīd-merātib ki sezādır

Hurşīd-i felek hāteminiñ olsa nigīni

Bir mün‘im-i feyyāz ki iksīr-i nigāhu

Ger düşse zer-i hāliş ider hāk-i zemīni

Şād eyledi Yesrib’de binā itdigi hayrāt

Peyğamberi hem āli hem aşhāb-ı güzīni

İhsāna cezā bildi ki yoğdur meger ihsān

İhsān ile kesb eyledi Firdevs-i berīni

Yüz qarnda ol zāt-ı keşirü’l-berekātūñ

Şanmañ ki gele sāhat-i gābrāya qarīni

Ne bāk aña var fitne-i devr-i kamerīden

K’eltāf-ı İlahīdir anıñ hısn-ı haşīni

[6] *Bu nām u nişān şanıña şāyestedir el-hağ*

Var dīn ü diyānet gibi bürhān-ı metīni

Ey devlet-i ‘Oşmāniye’niñ muhliş-i hāşşı

Vey millet-i İslāmiye’niñ yār-ı mu‘īni

Bir bağr-ı keremdir dili Sulţān Hamīd’iñ

Zātuñdır o bağr-ı keremiñ dürr-i semīni

Her pādīşehiñ genc-i zer ü sīmi var ammā

Yoğ sen gibi bir mağrem-i rāz-ı dil ü dīni

*Bir kenz-i kerâmâtdır ol Dâr-ı sa'âdet
Sen pâk-güher hâzin-i muhtâr-ı emîni*

*Bir bârgeh-i kavsdır ol dergeh-i vâlâ
Sen mâh-ı melek-sîret anîñ rûh-ı emîni*

*Virmiş saña her yolda Hudâ bedrika-i râh
Gencîne-i sîneñde olan nûr-ı yakîni*

*Sebt itse kalem Rûm'da evşâf-ı cemîliñ
Âfâkı tuğtar râyiha-i nâfe-i çîni*

*Medh-i tu be-tahrîr nihâyet ne pezîred
Ân be ki du'â-gü meyet ez-ğalb-i hâzîni¹¹*

*Tâ hest be-mir'ât-ı meh ü mihr fîrûğî
Yâ Rab keder ez-hâdişe-i çarh ne bîni¹²*

*Tâ ser ü semen-râ be-çemen rûh-ı şükûh est
Her dem güli ez-gülbin-i âmâl be-çîni¹³*

*Şad mâh çenân rûze be-ğâ'ât be-dârî
Şad 'îd çenân bâ-dil-i hoş-gâm be-bîni¹⁴*

[7]

*Remzî bored ân rûz-ı sa'âdet ki be-mâled
Ber hâk-i deret ez-sırr-ı ihlâş çe bîni¹⁵*

¹¹ Senin medhin sonsuza dek yapılsa yine azdır. Bu hüznü kalbimle sana duacıyım.

¹² Sen güneş ve ay ışığının aynası, Ya Rab! (O) bu dünyanın kederini görmesin.

¹³ Bu nizam bahçesi ruha bir yücelik vermektedir. Her zaman gül bahçesinden gül arzu edesin.

¹⁴ Öyle ki yüz yıl ibadet, oruç tutup yüzyıl bayram etsen öyle rahatlığı görebilirsin.

¹⁵ Remzî, o mutlu güne ulaştığında ihlasla (sevgilinin) kapısının toprağına alnını sürer.

[5] Tārīḫ-i Vilādet

[Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün]

*Bahār faşlı geldi gel eyā nigār-ı meh-cebîn
Ki itdi haclesin¹⁶ hamel ‘arūs-ı çarḫ-ı aţlasîn*

*Zemîn-i bāġ u rāġda kudūm-ı nev-bahārdan
Açıldı verd-i nesteren saçıldı berg-i yāsemîn*

*Kurup çemende haymesin¹⁷ oturdu tahta şāh-ı gül
Serinde tāc-ı la‘l-gün berinde raḫt-ı zümürdîn*

*Nesīm-i zülfi sünbülün hevāyı itdi müşk-bū
Şemīm-i nekheti gülün şabāyı itdi ‘anberîn*

*Tezerv şāḫ-ı servde ider şadā-yı cān-fezā
Hezār şahn-ı bāġda ider nevā-yı dil-nişîn*

*Şunar piyāle nergise çemende lāle jāleden
Çemān olur dıraḫt-ı gül çü şāhdān-ı nāzenîn*

*Gül ü mülün zamānidır gel ey püt-i semenberim
Mül ile taldur istekān gül ile taldur āstîn*

*Piyāle vir ki düşmemiş iki bahār bir yıla
Meger bu yıl ki luţfdan Hudā-yı ‘ālem-āferîn*

*Cenāb-ı Mîr ‘Abdi’yi cihāna ser-firāz idüp
Aña tefađdul itdi bir kerīme-i melek-cebîn*

¹⁶ Kelime, metinde “haclesiñ” şeklinde yazılmıştır.

¹⁷ Kelime, metinde “haymesiñ” şeklinde yazılmıştır.

[8] *Ƙadi çü şâh-ı erguvân saçı çü zülf-i zâmirân
Yüzi çü berg-i nesteren lebi çü şehd-i engubîn*

*O nev-demîde goncadan gül-i şüküfte muhâccel
O yek şebe hilâlden meh-i dü hefte şermgîn*

*Ƙoyınca gâhvâreye o dürr-i şâhvâre pâ
Benât-ı na'ş-ı çarhda hâsedden oldılar gamîn*

*İrişmeye zâmirine o tıfl-ı nâz-perveriñ
Kelâl-i devr-i âsmân melâl-i fitne-i zemîn*

*Didim o mâh-pâreniñ vilâdetinde Remziyâ
Medîha çıktı kenzden mişâl-i gevher-i semîn*

1300/[1883].

[6] Diğer 1293/[1876].

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

*Zeyneb aldı mihr-i çehrinden seher kân-ı niğâb
Şermsâr oldu yüzinden gökde mâh u âftâb*

*Başdı çün gehvâreye ol gevher-i şehvâre pây
Çarhda 'ıkd-ı Benâtü'n-na'şa düşdi inqılâb*

*Bâliş-i zânû-yı hür oldu aña bâlîn-i ser
Şehper-i fâvus-ı Firdevs-i mu'allâ raht-ı hâvâb*

*Gonca-veş ol sîm-ten tâ itdi çâk-i pirehen
Âteş-i reşkinden oldu berg-i gül gark-ı gilâb*

*Dāye ol şîrîn-lebe virdikde pistānile şîr
İtdi Şîrîn kendi kāmın¹⁸ lezzet-i kıand ü gülāb*

[9] *Mehd-i rāhatda o meh tā-ber-dem itsün h̄vāb-ı nāz
Lāylā söyler felekde Zühre bā-çeng ü rebāb*

*Hıfz için haşmindan ol meh-pāreyi Behrām-ı çarh
Yağdırır her dem kemān-ı kāvsvden tîr-i şihāb*

*Şekker-i şükr it nişār ey Mîr Kāzım kim Hudāy
Zātına luḫ itdi böyle duḫter-i ‘işmet-me’āb*

*Sa‘d-fercām u ḫuceste-kevkeb ü ferḫunde-fāl
Kuds-iḳbāl ü melā’ik-fiḫrat u gerdün-cenāb*

*Yazdı Remzî maḫla‘ u maḫḫa‘da tāriḫ-i dütā
Tā sürūd-ı mehd ide ol māh-ı ḫurşîd-iḫticāb*

*Nev-‘arūs-ı ḫüsn açdı meh-cemālinden niḳāb
Ol mehe rû-dîd için virdi şu‘ā‘ın¹⁹ āftāb*

1293/[1876].

[7] Tārîḫ-i vilādet

[Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün]

*Muştafā Nūrî Beg’e virdi Hudāvend-i cihān
Bir ḫuceste ḫalef-i lāle-ruḫ u ḡonca-dehān*

¹⁸Kelime, metinde “kāmīñ” şeklinde yazılmıştır.

¹⁹ Kelime, metinde “şu‘āiñ” şeklinde yazılmıştır.

*Ne halef bir gül-i nev-ḥāste-i bâğ-ı irem
Ne halef serv-i sehî-kāmet-i gülzār-ı cinān*

*Ne halef bir meh-i tābende-i eflāk-i şeref
Ne halef mihr-i dıraḥşān-ı sipihr-i feruşān*

*Öyle bir māh-ı melek-ḥūy u perî-rū ki anîñ
Görmemiş mişlini çeşm-i felek ü devr-i zamān*

*Eyledi vālidesi Fāṭıma Şafvet Ḥānım'ın
Sūr-ı milādı ile ḳalbini şād u ḥandān*

*Gülşene bād-ı şabā virdi vilādet ḥaberin²⁰
Oldı şimşād-ı çemen şevk-i vişāliyle çemān*

*Bū-yı zülfiyle zi-bes ḡāliye-sāy oldı hevā
Rūm'da kıymet-i müşk-i Ḥoten oldı erzān*

*Ḥasret-i ḥālî olup lāle için dāğ-ı derūn
Çeşm-i maḥmūrı idüp nergisi mest ü ḥayrān*

*Ey zihî rūz-ı dil-efrūz ki ol mihr-i münîr
Oldı ceyb-i ufuk-ı ḡaybdan āfāḳa 'ayān*

*Gökde Nāhîd ḳurup bezmiñe 'iş ü neşāf
Çıkdı nühüm felege gülgüle-i çeng ü çegān*

*Mehd-i zerrinine çün koydı o meh-pāre ḳadem
Oldı mihr-i ruḥına²¹ dīde-i Pervîn nigerān*

²⁰ Kelime, metinde “ḥaberin” şeklinde yazılmıştır.

*Tā cemende gül açup bülbül ola nağme-serāy
Bulmaya gülşen-i ikbāline yol bād-ı hazān*

*Peder ü māderine hayr ide yümn-i kademîñ
Hālîk-ı halk-ı cihān pādşeh-i kevn ü mekān*

*Çıkdı bir mısrâc-ı târîh aña Remzî didi kim
Dürr-i şehvāre gibi çıkdı şadefden Süfyān*

[8] Diğer

[Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün]

*Olsun cihāna müjde ki Aḥmed Kemāl Beg
Burc-ı şerefden itdi 'ayān meh-cemālini*

[11] *Reşkinden oldı mihr-i felek tîre çün şehāb
Görcek²² o şūh-dīdeniñ ebrü hilālını*

*Nāhîd kurdı bezm-i tarab aldı çenge 'ūd
İtdi sürüd o māh-veşiñ vaşf-ı hālını*

*İtdi şabā cemende o serv-i semenberiñ
Serv ü güle hikāyet-i hüsn-i cemālini*

*Serv itdi ğıbta kāmetiñe gül yanağıña
Dāğ itdi lāle şadrına sevdā-yı hālını*

Şad şükr zā'il itdi Hudā Muştafā Beg'in

²¹Kelime, metinde “ruḥıña” şeklinde yazılmıştır.

²² Bu kelime, vezin gereği ve makaledeki diğer “görcek” sözcüğüyle uyum içinde olması için “göricek” yerine “görcek” şeklinde okunmuş, şairin tercihi korunmuştur.

Mir'ât-ı hâşırındaki jeng ü melâlini

Virdi o pâk gevhere bir dürr-i şâhvâr

Kim görmemiş hazîne-i gîti-mişâlini

Sürdi Melek Hanım felege tâc-ı iftihâr

Görcek o nev-şüküfte gülün rû-yı âlini

Zi'l-hicce'de tevellüd idüp akrabâsına

Hoş-ḥacc-ı ekber eyledi 'îd-i vişâlini

Mehdinde ḥ'âb-ı nâz için ol tıfla câme-ḥ'âb

Evc-i ğınâdan indi hümâ açdı bâlîni

Tâ var çemende revnaḳ u tâ gülde reng ü bû

Haḳ virmeye bu devlet-i ḥüsnün zevâlini

Mihr ü meh ile eyleye hem-nûr u hem fûrûḡ

İḳbâliniñ sitâre-i ferḥunde fâlini

Târîḫ-i tâminî didi Remzî sürûş-ı ğayb

Buldı bu yıl şerî'at-ı Aḫmed Kemâl'ini

[12]

[9] Târîḫ-i vefât

[Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün]

Feryâd ki 'Adviye'niñ endüh-ı firâḳı

Dehri baña deryâ-yı melâl ü miḫen itdi

Neşküfte hazân oldı gül-i bâḡ-ı bahârım

Serv-i çemeni çeşmime ḫâr-ı demen itdi

Ol gün baña pirāhen-i şabr oldı kabā kim

Ol hasteye pīrāheni gerdūn kefen itdi

Ol rütbe za'f itdi teniñ derd-i gelū kim

Hıyāf-ı ecel sūzına haml-i resen itdi

Gözden gam-ı rüyında dōken hūn-ı sirişkim

Dāmānına maḥsūd-ı fezā-yı çemen itdi

Git Hāzret-i Ya'kūb'a dī Ken'ān'da şabā kim

'Adviye baña 'ālemi beytü'l-ḥazen itdi

Telḥ itmez idi kāmımı biñ şūriş-i eyyām

Netdi baña ol tūḫi-i şīrīn-dehen itdi

Kāşid ḥaber-i fevtini vircek baña rūḥum

Şandım ki firār itmege tevdī'-i ten itdi

Gitdi çemen-i dehrden ol serv-i semen-sāḳ

Ṭarf-ı laḫidi gülşen-i ḥüsniyle şen itdi

La'l-i lebi medfende o dūr-dāne-i Rūm'uñ

Hāk-i Girid'i reşk-i 'aḳıḳ-i Yemen itdi

[13] *Remzī didi tāriḫ-i güher-bārımı āh*

'Adviyecigim ḳaşr-ı behiştı vaṭan itdi

1295/[1878].

[10] **Vilādet Tārīḫi**

[Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün]

*Cihâna müjde ki devletlü Fazlı Paşa'ya
Tefad̄dul itdi Hudāvend bir huceste halef*

*Ki hîç karnda bir böyle gevher-i şehvâr
Taşavvur eylememiş baħr u berde kân u şadef*

*Dür-i hazîne-i ihsân gül-i hadîka-i cūd
Meh-i sipihr-i şafâ âftâb-ı burc-ı şeref*

*Felekde Zühre gelüp vecde kırdı bezm-i neşâf
Oturdı hayl-i melek 'îş ü nûşa şaf-der-şaf*

*İrişdi gūş-ı Mesîhâya bāng-ı nūş-â-nūş
Getürdi cünbişe eflâki nağme-i ney ü def*

*Başından itmeyeler zıll-i iltifâtı dirîğ
Semiyy-i seyyid-i bathâ vü pâdsâh-ı yühaf*

*Vülūd-ı hayrına târîh yazdı Remzî kim
Zamâne buldı Muħammed 'Ali'yle²³ kırb u şeref*

1291/[1874].

[11] Tārîh-i vefât

[Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün]

*Figân ki bu felek-i kec-medâr u kîne-şi'âr
Ne nâm-verler için ħâki ħvâb-gâh itdi*

[14] *Velî-i ni'metimiñ gülşen-i hayâtını âh*

²³ Metinde “Ali ile” şeklinde yazılan kelime grubu vezin gereği “Ali'yle” biçiminde okunmuştur.

Hazān mevt ile tārāc idüp tebāh itdi

*Anı getürdi vaṭandan Selānik'e bi-miṣl
Selānik'i meh-i Ken'an'a ḳa'r-ı çāh itdi*

*İrişdi gūşına fermān-ı İrci²⁴ nāgāh
Beḳā diyārına ol ḥaste 'azm-i rāh itdi*

*Ġam-ı vefātı Muḥammed 'Ali benim gözime
Vaṭan diyārını bir tîre ḥānḳāh itdi*

*Meh-i şıyāmda elvān-libās-ı 'ıdi baña
Libās-ı māh-ı Muḥarrem gibi şıyāh itdi*

*Maraż o serv-i revāniñ nihāl-i ḳāmetini
Semūm-ı renc ü ta'abdan bir giyāh itdi*

*Görince ḳābız-ı ervāhı o ḡarīb-i diyār
Şolına şağına ḥasretle bir nigāh itdi*

*Yanında görmedi bir kes 'ıyāl ü ālinden
Derūn-ı dilden o bir cān-güdāz āh itdi*

*Vefātı sālîne çıḳdı bu bir güher tārîḥ
Ḥacî Hüseyñ behiştî ḳarār-gāh itdi*

1303/[1886].

[12] Diğer

[Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün]

²⁴ “Sen ondan razı, o da senden hoşnut olarak rabbine ‘dön’”. *Kur'an Yolu*, <https://kuran.diyanet.gov.tr/> (el-Fecr, 89/ 28).

*Fiğân bu nev-civân bir nâzenîn-i meh-liķâ idi
Ki şem'î 'ârızî itmişdi devlet-ḥânesin rüşen*

*Vücûdî nâzenîn kalbi münevver kâmeti ra'nâ
Sadâsı rûḥ-perver ḥılķati hoş ḥulķî müstaḥsen*

[15] *Yigirmi dört yaşında 'ayn-ı evân-ı şebâbetde
Verem derdine oldu mübtelâ ol serv-i sîmîn-ten*

*Müdâvîler devâsından vücûdî bulmayup şîḥḥat
Marazdan oldu şiryân-ı verîdi rişte-i sūzen*

*Bahâr-ı 'ömrini nâ-geh ḥazân-ı mevt idüp yağma
Firâr itdi tezerv-i rûḥ gülşen-ḥâne-i tenden*

*Görince kâbîz-ı ervâḫı ol nâ-kâm-ı ḥünîn-dil
Çeküp bir âh-ı âteş-bâr u çâk itdi pirâhen*

*Açuplar na'şî üzre başların²⁵ aḥbâb u aḫvâmı
İrişdi göklere yerden şadâ-yı nâle vü şîven*

*Mezârî taşna târiḫ-i vefâtı²⁶ yazdı Remzî kim
Muḥammed Nûri itdi kaşr-ı ḥuldî²⁷ câvidân-mesken*

1303/[1886].

[13]

[Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün]

²⁵ Kelime, metinde “başlarıñ” şeklinde yazılmıştır.

²⁶ Kelime, metinde “vefâtıñ” şeklinde yazılmıştır.

²⁷ “Ḥî” harfiyle yazılması gereken bu kelime, metinde “ḥa” harfiyle yazılmıştır.

*Yine ‘Abdī Beg’i Mevlā ser-efrāz-ı cihān itdi
Aña luṭf itdi bir maḥdūm²⁸ u göñlür²⁹ şādmān itdi*

*Görince mihr-i gerdūn ol hilāl-i pertev-efşānı
Yüzini infī‘ālinden şehāb içre nihān [itdi]*

*Ruḥ-ı yāḳūt-fāmīñ ol leb-i la’l-i dıraḥşānīñ
Görince dāyesi bir şāḥa-i mercān gümān itdi*

*Rebū’l-evveliñ ‘aşrında ol şūḥ-ı perī-peyker
Şafā-yı maḥdemiyle ḥāneyi ḳaşr-ı cinān itdi*

[16] *Yüzi lāle saçı sünbül gözi nergis lebi ḡonça
Ki mehdī nev-bahār-ı ḥüsni reşk-i gülsitān itdi*

*Şabā herbir çemen-zāra ki virdi müjde-i vaşlın
Gül ü serv ü çemān u ‘andelībi naḡme-ḥvān itdi*

*Felekde Zühre ol māh-ı neviñ tebşīr-i mīlādın³⁰
Sürūd-ı meclis-i kerrūbiyān u ḳudsiyān itdi*

*Beni bu ḥoş beşāret münḥanī bir pīr iken Remzī
Kemāl-i vecd ü şevḳ ü zevḳden tāze-civān itdi*

*Gelüp bā-yı beşāretle didim tāriḥ-i sālir³¹ kim
Vişālū’ d-dīn ufḳdan meh gibi çehre ‘ayān itdi*

²⁸ Kelime, metinde “maḥdūm” şeklinde yazılmıştır.

²⁹ Kelime, metinde “göñlüñ” şeklinde yazılmıştır.

³⁰ Kelime, metinde “mīlādīñ” şeklinde yazılmıştır.

³¹ Kelime, metinde “sālir” şeklinde yazılmıştır.

1305/[1888].

[17] Fiyâtı 1 guruşdur.

Şatılan mahaller: Bâyezîd'de Kâğıdıcı 'Osmân Dede'niñ ve Üsküdar'da 'Aṭṭâr Râ'if Dede'nin dükkânlarında bulunur.

Sonuç

1306/1889 yılında vefat eden Remzî Baba'nın 16 sayfa, 13 manzumedan oluşan, Sultân II. Abdülhamîd başta olmak üzere Osmanlı ileri gelenleri için yazılan manzumelerini muhtevî *Mecmû'a-i Eş'âr*'ı üç müstakil eserinden biridir. Bu çalışma ile *Mecmû'a-i Eş'âr*'ın incelenmesi ve transkripsiyonlu tam metni ortaya konmuştur. Remzî Baba'nın diğer müstakil eseri olan *Hadîkatü'l-uşşâk*'ın her sayfasından birer örnek verilmiş ve muhtevâsı kısaca özetlenerek bu eser ilim alemine tanıtılmaya çalışılmış, *Âyîne-i İbret* isimli eseri hakkında yapılan çalışma ve misaller okuyucuya sunulmuştur. Remzî Baba'nın dağınık halde bulunan şiirleri kısmen toparlanmaya çalışılmıştır.

Sultân II. Abdülhamîd hakkında yazılan yetmiş civarındaki methiyenin içinde Remzî Baba'nın *Mecmû'a-i Eş'âr*'ındaki iki adet "Sâl-i Hümayûn Târihi"nin yeri tespit edilmeye çalışılarak her iki manzumenin hem transkripsiyonlu metni hem de dil içi aktarımları verilmeye gayret edilmiştir.

Ahmed Râsim'in *Yenigün* "İstibdâd-ı Edebî"de 13 Kanûn-ı Sâni 1336'da yayınlanan Remzî Baba ile ilgili yazısına ve Mehmed Nûrî Şeydâ'nın *Malumat Gazetesî*'ndeki "Şeyh Remzî Merhûm" isimli makalesine ulaşamaması bu çalışmanın eksik yanı olabilir. Her iki müellifin eserleri de, *Son Asır Türk Şâ'irleri*'nde İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal'ın bahsettiği kadar görülebilmektedir. Umarız bundan sonra yapılacak çalışmalarda bahsi geçen makalelere ve daha fazla bilgiye ulaşılabilir.

Kaynakça

ARSLAN, Mehmet (11.02.2015). "Remzî, Remzî Baba". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, (E. T: 05.10.2020), <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/remzi-remzi-baba-tebrizli>.

ÇAKIR, Mustafa Sefa (2019). "Döneminin Kadın Şairlerinden Sultan İkinci Abdülhamid'e Cülûsiyeler". Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 46, s. 75-93.

ÇONOĞLU, Salim (1995). "Mecmû'a-i Mu'allim (Metin, Açıklamalar, Notlar)". Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi.

DOĞAN, Hasan (2018). *Döneminin Şâirlerinin Kaleminden Sultan İkinci Abdülhamid'e Medhiyeler*. İstanbul: Şamil Yayınevi.

İNAL, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal (1970). *Son Asır Türk Şâ'irleri* (C VII). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Kur'ân Yolu. <https://kuran.diyaret.gov.tr/>

KÜÇÜK, Cevdet (1988). "Abdülhamid II", *TDV İslam Ansiklopedisi* (C 1). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. s. 216-224.

Mehmed Süreyyâ, (1996). *Sicill-i 'Osmanî* (C V). (haz. Nuri Akbayar), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Remzî Baba, (1289/1872 a). *Âyîne-i 'İbret*. Atatürk Üniversitesi Merkez Ktp. Seyfettin Özege Koleksiyonu, Demirbaş numarası: 0107369, Yer Numarası 941 SÖ 1872.

Remzî Baba, (1289/1872 b). *Hadikatü'l-uşşâk*. Atatürk Üniversitesi Merkez Ktp. Seyfettin Özege Koleksiyonu, Demirbaş numarası: 0111596, Yer Numarası: 4595 SÖ 1289.

Remzî Baba [Şeyh Remzi], (1306/1889). *Mecmua-i Eş'âr*. Atatürk Üniversitesi Merkez Ktp. Seyfettin Özege Koleksiyonu, Demirbaş numarası: 0116798, Yer Numarası: 8724 SÖ 1306.

ÖZCAN, Abdülkadir (1993). "Cülûs", *TDV İslam Ansiklopedisi*, (C 8). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. s. 108-114.

TERBİYET, Mehmedeli (1314). *Dânişmendân-ı Âzerbaycân*. Tebriz: Kitâbhâne-i Firdevsî.

UZ, Özkan (2020). "Remzi Baba ve Âyîne-i İbret Adlı Eseri". *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19 (3), 770-788.